

ŞAİR KAÇ YAŞINDA ÖLÜR?

Tacettin Şimşek

Giriş

Her insanın olduğu gibi şairin de iki ölümü vardır. Biyolojik ölüm, herkes için kaçınılmaz. Trajik olan, ismin ve eserin ölümüdür. Hem her şair, biyolojik ölüm endişesinden çok, bu kaygıyı yaşar.

Genç yaşta ölen şairlerin ardından “Kim bilir daha söylenecek ne kadar çok sözü vardı.” diye hayıflanmak âdet olmuştur. İlhami Çiçek defnedilirken Nuri Pakdil’in söylediği “Bugün bir şiir sandığımı toprağa gömdük.” (Şerbetçi, 2016) cümlesi aynı doğrultuda okunabilir. Oysa kader, son sözünü bir an önce söylesin diye, kimi şairleri erken olgunlaştırır. Yirmi dört yaşında divan tertip eden, yirmi altı yaşında *Hüsn ü Aşk*’ı yazan Galib Dede (1757-1799) böyle biriydi belki. Kırk iki yaşında sonsuzluğa göçtü ama *Hüsn ü Aşk*’ıyla iki buçuk asırdır yaşamakta.

Ölüm tarihiyle kayıtlara geçmiş en genç şairler Rüştü Onur (1920-1942) ve Kaan İnce (1970-1992) olsa gerek. İkisi de öldüğünde henüz yirmi iki yaşındaydı. İkinci sırada galiba John Keats (1795-1821) ile Muzaffer Tayyip Uslu (1922-1946) gelir; bedenlerinin toprağa düştüğü yaş yirmi dört. Arkadaş Z. Özger (1948-1973) yirmi beş, Özge Dirik (1978-2004) yirmi altı yaşında öldü. Abdullah Tukay (1886-1913) ve Şinasi Gündoğdu (1906-1933) yirmi yedi; İlhami Çiçek (1954-1983) ve Nilgün Marmara (1958-1987) ise yirmi dokuz yaşında hayata veda ettiler.

Sylvia Plath 31; Hüseyin Alacatlı 35; Orhan Veli 36; Rimbaud ve Mayakovski 37; Apollinaire, Puşkin, Lorca ve Nazir Akalın 38; Doğan Ergül 39; Didem Madak 41; Muallim Naci ve Behçet Aysan 44; Şinasi, Çolpan ve Ahmet Erhan 45; Schiller, Haşim, Baudelaire, Cahit Sıtkı, Ziya Osman ve Zarifoğlu 46; Kemalettin Kamu ve Hasan Ali Kasır 47; Nesimî, Namık Kemal ve Tevfik Fikret 48; Nedim 49; Bashō ve Samed

Vurgun 50; Rilke ve Asaf Hâlet 51; Metin Altıok 53; Ziya Paşa ve küçük İskender 55; Mallarmé ve Azer Yaran 56; Süleyman Nazif ve Hasan Hüseyin 57; Özdemir Asaf, Turgut Uyar, Ümit Yaşar, Edip Cansever ve Adnan Azar 58; Cemal Süreya 59; Ali Şir Nevayi, A.Vahap Akbaş ve Enver Ercan 60; Nâzım ve Tanpınar 61; Âkif, Necatigil ve Alaaddin Özdenören 63; Cenap, Bedri Rahmi ve Ahmed Arif 64; Baudelaire ve Şair Eşref 66; Recaizade Ekrem 67; Prudhomme, Cummings ve Gabriela Mistral, 68, Neruda ve Erdem Bayazıt 69, Nabi ve Kavafis 70, Seferis, Arif Nihat ve Ece Ayhan 71; Dıranas 72; Can Yücel 73; Baki, Valéry, Yahya Kemal, Kemal Özer, Çınarlı ve Refik Durbaş 74; Hafız ve Faruk Nafiz 75; Memmed Aslan 76; Eliot 77; Bekir Sıtkı 78; Necip Fazıl 79; Tagore, Rıza Tevfik, Salâh Birsell, Cahit Külebi, Attilâ İlhan ve Mark Strand 80; Sadi, Şehriyar ve Ülkü Tamer 81; Orhan Seyfi ve Gülten Akın 82; Hayyam, Hugo ve Nebi Hazrî 83; Vahapzade 84; Hâmid 85; Borges, Ezra Pound ve İlhan Geçer 87; İlhan Berk ve Nurettin Özdemir 89; Orhan Şaik 92; Dağlarca 94 yaşında öldüler. Gerçekten öldüler mi ya da hangileri gerçekten öldü? Yunan şair Yorgo Seferis'in "Şairin ölümü, doğumun başlangıcıdır." (Bolat, www.gazeteduvar.com) özlü sözü çerçevesinde düşünülürse ölümüyle doğan şairler hangileridir?

Yunus Emre, 1321'de fâniliği terk etti; Süleyman Çelebi 1422'de, Fuzulî 1556'da. İlki yedi, ikincisi altı, üçüncüsü yaklaşık beş asırdır ırmaklar gibi çağlamakta. Türkçenin yüz akı ilahiler, *Risaletü'n-Nushiye*, *Mevlit (Vesiletü'n-Necat)* ve *Leylâ vü Mecnun* hâlâ yaşıyor; tabii şairleri de.

Edgar Allen Poe, 1849'da 40 yaşında dünyaya veda etti. Melih Cevdet'in nefis çevirisiyle Türkçede "Annabel Lee" diye içlenip durmakta. William Shakespeare, 1616'da 52 yaşında öldü ama 'sonnet'leriyle ve başta *Romeo ve Juliet* olmak üzere *Hamlet*, *Otello*, *Kral Lear* gibi eserleriyle dört asırdır konuşmakta. Johann Wolfgang Goethe, 1832'de 83 yaşında hayata veda etti. *Faust*'uyla, *Genç Werter'in Acıları*'yla ama asıl *Doğu Batı Divanı*'yla iki asırdır yeryüzünde gezinmekte.

Örnekler çoğaltılabilir ama asıl konu bu değil. Şairlerin ölümleriyle ilgili bir takım sezgilerinden ve kendileri için biçtikleri ömürden de söz edilebilir. Yazı, bu amaçla yazıldı.

1. 63'te Girdim Yere

Türkistan'ın piri Hoca Ahmed Yesevî, Türk'ün tarih ve kültür coğrafyasına attığı sevgi ve güzellik tohumlarıyla hatırlanır. Yaşadığı dönemden bugüne kalan hikmetleriyle tanınır.

Yunus Emre'mizin ünlü "Bana seni gerek seni" nakaratlı ilahisinin Türkistanlı koca Ahmet Yesevî'nin dilinde "Minge sin ok kirek sin" biçiminde terennüm edildiği ve bu geniş coğrafyada yankılandığı herkes tarafından iyi bilinir.

Yesevî'nin hikmetleri arasında yer alan dörtlüklerden birini hatırlayalım:

*Altmış üçde nida kildi kul yirge kir
Hem canıng min cananıng min canıngnı bir
Hû şemşîrin kolğa alıp nefsingni kır
Bir ü bârım didârıngnı körer min mü*

(Altmış üçte nida geldi: Kul yere gir;
Hem canını, cananını, canını ver
Hû kılıcını ele alıp nefsinı kır!
Bir ve Var'ım, didarını görür müyüm) (Ahmed-i Yesevî, 1991: 92-93)

Yirmi üç dördlükten oluşan bir başka hikmet dizisinde de özellikle “Ol sebebden altmış üçde kirdim yirge” (O sebeple altmış üçte girdim yere) dizesi dikkati çeker.

63 yaş, Hz. Peygamber'in beka âlemine göçtüğü yaştır. Yesevî; Hazreti Peygamber'e duyduğu büyük sevginin ifadesi olarak dünyada ondan bir gün fazla yaşamaya razı olmaz, yer altına girer. Bir bakıma mutasavvıfların “ölmeden önce ölmek” dedikleri hedefi gerçekleştirir.

“An'aneye göre Ahmed-i Yesevî, Hz. Peygamber'in sünnetine aşırı bağlılığı sebebiyle altmış üç yaşına geldiğinde tekkesinin avlusunda müritlerine bir çilehane hazırlar. Müritleri merdivenle inilen bir kuyu kazıp dibine de ancak bir insanın sığabileceği genişlikte bir hücre yapmışlar. Ahmed-i Yesevî vefatına kadar bu hücrede ibadet ve riyazetle meşgul olmuş.” (Ahmed-i Yesevî, 1991: 13)

Yesevî'nin 1083'te doğduğu ve 1166 da vefat ettiği tahmin edilir. Bu da seksen üç yıllık bir ömür demektir. Öyleyse Yesevî, yer altına girdiği 63 yaşından sonra yirmi yıl daha yaşamış ancak bu hayatı toprak altında geçmiştir.

2. Dante Gibi Ortasında Ömrün

*Yaş otuz beş yolun yarısı eder
Dante gibi ortasındayız ömrün
Delikanlı çağımızdaki cevher
Yalvarmak yakarmak nafîle bugün
Gözünün yaşına bakmadan gider* (Tarancı, 1993: 51)

Cahit Sıtkı (1910-1956), “Otuz Beş Yaş Şiiri”ni 1945 yılında yazdı ve aynı yıl 146 şairin katıldığı CHP Şiir Yarışması'nda birinci oldu. (Yarışmada ikinciliği “Gavurdağlarından Rivayet” şiiriyle Attilâ İlhan, üçüncülüğü ise “Çakırın Destanı” ile Fazıl Hüsnü Dağlarca kazanmıştı. Yarışma jürisi İbrahim Alâattin Gövsa başkanlığında Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suut Kemal Yetkin, Behçet Kemal Çağlar ve Nurullah Ataç'tan oluşmuştu.) (Çıkla, 2007: 39)

Cahit Sıtkı; şiiri kaleme aldığı yıl, gerçekten de otuz beş yaşındaydı. İnsan ömrünü yaklaşık yetmiş yıl kabul edip “otuz beş yaş”ı yolun yarısı olarak hesap-

lamıştı. Oysa otuz beş yıl onun ömrünün yarısı değil, üçte ikisinden biraz fazlasıydı (% 66'sı) çünkü ölüm, Cahit Sıtkı'yı 46 yaşında yakaladı. Belli ki o, yolun yarısının kendisi için 23 olduğunu hiç düşünmemişti. Cahit Sıtkı'ya göre önünde daha yaşanacak 24 yıl vardı.

Gelelim “Dante gibi ortasındayız ömrün” dizesine.

Dante Alighieri (1265-1321), *İlahi Komedya*'nın (*La Divina Commedia*) yazarı İtalyan şairdi. *İlahi Komedya*, her biri 33'er bölümlük *Cehennem*, *Araf* ve *Cennet* adlı üç ciltten oluşuyordu. Dante, bu eserinde Papa'nın günahları bağışladığı 1300 yılında 7 Nisan Perşembe gecesi, sevgilisi Beatrice'in hayaliyle öbür dünyaya yaptığı düşsel yolculuğu anlatıyordu. Şair, Latin şair Vergilius'un rehberliğinde çıktığı yolculuğa Kudüs'ten başlıyor, buradan yeryüzünün merkezine uzanıyor, cehennemin dokuz katmanını dolaştıktan sonra Araf dağının yedi basamağını tırmanıyordu. Araf dağının tepesindeki göz kamaştırıcı dünya cenneti yaylasını gördükten sonra Beatrice'le cennetin dokuz kat göğünü uçarak geçiyor ve Tanrı katına ulaşıyordu (Alighieri, 2017).

İlahi Komedya, “Hayat yolumuzun yarısında karanlık bir ormanda buldum kendimi” dizesiyle başlıyordu. Cahit Sıtkı, “Otuz Beş Yaş Şiiri”nde bu dizeye gönderme yapmaktadır.

Dante'nin doğduğu yıl 1265'ti. Papa'nın günahları bağışlama yılı olarak ilan ettiği ve Dante'nin bu muhayyel-kutsal yolculuğu gerçekleştirdiği tarih ise 1300. Dante, bu arınma sürecinde 35 yaşındadır ve bu tarihten 21 yıl sonra -56 yaşında- hayata gözlerini yumacaktır. Cahit Sıtkı'dan on yıl fazla yaşamış olarak...

3. Otuz Beş Duvarı

*Ölümü düşünüyorum
Dediği çıkmıyor Cahit Sıtkı'nın
Otuz beş duvarını aşamıyorum
Üzülme sevdiğim artık ayrılıyoruz
İnan yokluğuma ben de bir ölüyüm
O yalan dünyanızda yaşamıyorum
Yıl 1961, ya Haziran ya Temmuz
Ölümü düşünüyorum.*

Üzülme sevdiğim artık ayrılıyoruz (Oğuzcan, 1988: 229)

Ümit Yaşar Oğuzcan (1926-1984), bu şiiri kaleme aldığı Cahit Sıtkı'nın “Otuz Beş Yaş Şiiri”ni yazdığı yaşta idi. Kendisi için uygun gördüğü ölüm tarihinden sonra 23 yıl daha yaşadı ve 58 yaşında dünyadan ayrıldı.

4. Ölüme Lâdes

Lâdes

*Uzayacağa benzer
Tutuştüğumuz lâdes
İşi gücü bırakıp
Mezarlığa nâzır
Bir eve taşındım.
Ölüm, sen beni aldatamazsın
Aklımda! (Necatigil, 2002: 21)*

Behçet Necatigil (1916-1979), bu şiiri 1942'de yazdığında henüz 26 yaşındaydı. Altı yıl sonra 1949'da (şair 32 yaşındayken) ölüme lades demeye devam ettiğini belirten aynı adlı bir şiir daha yazdı.

Lâdes

*Vaktiyle yazdığım gibi:
Uzayacağa benzer
Tutuştüğumuz lâdes.
Bak, kaç sene geçti
Aldatamadın beni
Ölüm kardeş! (Necatigil, 2002: 21)*

Usta şair, ölümü her an hissederek 26 yaşından itibaren 37 yıl süreyle hep ölüme lades dedi. Lades diyemediği 1979'da öldüğünde ise 63 yaşındaydı.

5. İşim Acele!

*Gençlik... Gelip geçti... bir günlük süstü;
Kalbim doymamaktan dünyaya küstü.
Eser darmadağın, emek yüzüstü;
Toplayın eşyama, işim acele! (Kısakürek, 2001: 14)*

Mistik / dinî duyuş ve deyişin büyük şairi Necip Fazıl (1905-1983), ölümü 1920'li yıllardan itibaren içinde bir yumak gibi büyütüştür. "Başım çığlık- lı çocuk, onu nasıl avutsam? / Ne yapsam da ölümü bir saatçik unutsam?.." (2001: 141) dizelerinde bu ruh hâlini ifade etmeye çalışır. *Çile*'ye aldığı ölüm temalı 21 şiir ve 18 beyit içinde "Ölünün Odası" ve "Çan Sesi" başlıklı şiirler, henüz yirmi yaşında bir şairin kalem ürünleridir. Her iki şiir de ölüm duygusunun verdiği ürpertiye sezdirir niteliktedir. Ölümünden yirmi beş yıl önce "Büyük randevu... Bilmem, nerede, saat kaçta? / Tabutumun tahtası, bilsem hangi ağaçta?" (Kısakürek, 2001: 136) demişti.

Ömrünün son yıllarında yaşadığı teslimiyet duygusu, Necip Fazıl'ın şiirinde ölümün korkunç yüzünü munis bir hâle dönüştürmüştür. "Toprağın altındaki saklambaç" (1973), "Azrail'e tebessüm" (1973), "Azrail'e 'hoş geldin!' diye-

bilmek" (1976), "Ölüm güzel şey" (1977), "Ölüm kapısında gülümse!" (1982), "Öleceğiz, müjdelersun!" (1982), "Ölüm ölene bayram" (1982) gibi söz grupları "ölümü öldüren Rabb'e" sığınmanın ipuçlarını verir.

Necip Fazıl "İşim Acele!" adlı şiiri yazdığında 67 yaşındaydı. Toplanmış eşyalarıyla her an gidecekmiş gibi 12 yıl daha yaşadı. Ölümünden bir yıl önce "Geliyorum / Tülbent içinde çenem / Eski kütükte senem / Geliyorum" (2001: 135) dizeleriyle başlayan "Geliyorum" adlı şiiri yazdı ve 1983'te sonsuzluğa göçtü.

6. Attilâ İlhan Ölür

*görünmez bir mezarlıktır zaman
şairler dolaşır saf saf
tenhalarında şiir söyleyerek
kim duysa / korkudan ölür
-tahrip gücü yüksek-
saatli bir bombadır patlar
an gelir
attilâ ilhan ölür (İlhan, 1984: 68)*

1940 toplumcu gerçekçi kuşağının uzun soluklu şairi Attilâ İlhan (1925-2005), "An Gelir" şiirini 1980'li yılların başında yazdı; *Elde Var Hüzün* kitabının 'Serbest Gazeller' bölümünde yayımladı. Bentlerin son dizelerinin yüklemelerinde geniş zaman çekimi kullanmıştı.

Şiirde zaman, görünmez bir mezarlığa benzetilmişti. Bu, hayatın tek gerçeğinin ölüm olduğunu düşündürüyor; mezarlık çevresinde saf saf dolaşan şairlerin bu gerçeği sezdiğini, ölüm temalı şiirleri duyanların da korkudan öldüğünü vurguluyordu. Ölüm kaçınılmaz olandı. Şair de bu kaçınılmaz olana yakalanacaktı. İki çizgi arasında yer alan "tahrip gücü yüksek" söz grubu; şairin kalıcı olma isteğinin boyutunu ortaya koyduğu gibi, değerini de belirlemiş oluyordu (Çelik, 1998: 442).

Şiirin son bendinin son dizesindeki "Attilâ İlhan ölür" ifadesi, kitabın 67 ve 68. sayfalarında olduğu gibi, Ahmet Kaya'nın yaptığı bestede de yaklaşık yirmi beş yıl boyunca yankılandı durdu; ta şairin ölüm tarihine kadar. 2005 yılı, "Ne zaman?" sorusunun cevabıydı.

7. Yedi Kırlangıç Ömrü

Kehanet 1985

*Lokman şair senin hayatın
Yedi kırlangıcın hayatı kadar
Altısını ardi ardına yaşadın
Bir kırlangıcın daha var. (Seber, 1997: 227)*

İkinci Yeni grubunun güçlü şairi Cemal Süreya (1931-1990), bu şiiri 1985'te yazdı. "Lokman şair" dediği kendisiydi. "Yedi kırlangıç ömrü" dediği de altmış

üç yıldır çünkü bir kırlangıç ömrü 9 yıldan ibaretti. Şair yedi kırlangıç ömründen altısını yaşamıştı ve daha önünde yaşanacak 'bir kırlangıç ömrü' vardı yani dokuz yıl ve şair elli dört yaşındaydı.

Şiirin hikâyesini kendi ağzından dinleyelim:

“Lokman Hekim'e uzun ömür verilmiş. Ne yapacak? Bunu kendisi saptayacak. Lokman Hekim çok yaşayan bir kuşun, kartalın yaşama süresini temel almış. O çağda kartalın 80 yıl yaşadığı varsayılıyormuş. Lokman Hekim 7 kartalın hayatını art arda yaşamaya karar vermiş ve o kadar yaşamış: $7 \times 80 = 560$ yıl.

Bu hesabı gördüğüm sırada 54 yaşındaydım. Ben de kendime bir başka kuş seçtim: Kırlangıç. Meğer kırlangıç dokuz yıl yaşıyormuş. $7 \times 9 = 63$. Evet 63 yıl çıktı. İşte böyle düşüncesizlik ettim... Buna tam razı oluyordum ki biri gelip 4 yıl daha zam yaptı. Efendim, 9,5 yıl yaşayan kırlangıçlar da varmış. Hatta çoğu öyleymiş.” (Seber, 1992: 20)

Zeynep Oral, Cemal Süreya ile bu görüşmeyi 1989'da yaptı. Cemal Süreya, o günlerde 58 yaşındaydı. Şair, ertesi yıl 9 Ocak günü hayata veda etti. Öldüğünde 59 yaşındaydı. Şairin kendi kırlangıç hesabına göre yaşanacak daha 8 yılı vardı. 9,5 yıl yaşayan kırlangıçların da bulunduğu tespitiyle şairin ömrüne dört yıl zam yapan arkadaşına göre ise Cemal Süreya 12 yıl daha yaşayacaktı.

Sonuç

Şair, yaşadıklarıyla yeryüzünde göz izi bırakırken yazdıklarıyla da gök kubbe- de ses izi bırakmak ister. 16. yüzyılın şairler sultanı, “Âvâzeyi bu âleme Dâvûd gibi sal / Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş” derken bütün şairlerin rüyasını dile getirir ve onlara sözcülük eder.

Asıl hayat, toplumun ortak belleğinde sürdürülen hayattır. Sonsuzluğa orada ulaşılır. Şairler de bu talihin peşindedirler.

Ölümü öldürerek ölümsüzlüğe ulaşmak, yazdıklarıyla insanlığa estetik bir miras bırakmakla mümkündür. Yaşayanlar, bu sırrı yakaladıkları için yaşıyor; ölenler, bu sırı ulaşamadıkları için belleklerden siliniyor.

Kaynaklar

- Ahmed-i Yesevî, *Divân-ı Hikmet-Seçmeler*, Haz.: Kemal Eraslan, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- Alighieri, Dante, *İlahi Komedyâ*, Çev.: Rekin Teksoy, 16. Baskı, Oğlak Yayınları, İstanbul 2017.
- Bolat, Salih, (1 Eylül 2019), “Ağlamak”, www.gazeteduvar.com.tr (Erişim: 10.10.2019)
- Çelik, Yakup, *Şubat Yolcusu-Attilâ İlhan'ın Şiiri*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.
- Çıkla, Selçuk, “1940'lı Yıllarda Düzenlenen Sanat Yarışmaları ve İnönü Sanat Armağanları”, *İlmî Araştırmalar-Dil ve Edebiyat İncelemeleri*, S 23, Bahar, 2007.
- İlhan, Attilâ, *Bütün Şiirleri 9-Elde Var Hüzün*, 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 1984.
- Kısakürek, Necip Fazıl, *Çile*, 44. Baskı, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2001.
- Necatigil, Behçet, *Şiirler*, YKY, İstanbul 2002.
- [Oğuzcan], Ümit Yaşar, *Acılar Denizi*, Özgür Yayın-Dağıtım, İstanbul 1988.
- [Seber], Cemal Süreya, *Folklor Şiire Düşman*, Can Yayınları, İstanbul 1992.
- _____, *Sevda Sözleri*, 3. Baskı, YKY, İstanbul 1997.
- Şerbetçi, Büşra, “İlhami Çiçek: Boşaltılmış Şehir Yalnızlığıyla Denize Açılan Bir Şiir Sandığı”, www.gzt.com (Erişim: 20.11.2019)
- Tarancı, Cahit Sıtkı, *Otuz Beş Yaş*, Can Yayınları, İstanbul 1993.